

Novi pristup Bolléu

● U povodu izložbe »Hermann Bollé« u Muzeju grada Zagreba

Pedeseta obljetnica smrti Hermann Bolléa (Köln, 1845-Zagreb, 1926) iskoristili su Institut za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta i Muzej grada Zagreba da prirede izložbu i znanstveni sastanak u želji potaknuti novu kritičku valorizaciju golemog arhitektonsko-urbanističkog opusa i pedagoškog djelovanja »jedne od središnjih osoba naše kulture krajem devetnaestog stoljeća«.

Čovjek koji je frizirao gotovo pola panorame povijesnog Zagreba, a bitno odredio glavne konture Donjeg grada, dospio je do našeg doba privezan uz sramotni stup kao tamanitelj hrvatskog izvornog graditeljstva, zatornik hrvatskog baroka, kao destruktor autentičnih povijesnih cjelina par exelence prekriven, napokon, atenskom i mletačkom poveljom kao mrtvačkim pokrovom, i proklet od Brunšmida do Szaboa, kako je izgledalo, za sva vremena. Odgojen u atelieru F. Schmidta na restauraciji bečke katedrale sv. Stjepana, Bollé je prošao solidnu školu eklekticizma, zatrovavši neopozivo duh historicizmom.

Semperovski prozelitizam prihvatio je kao jedinu pravu vjeru, a ona će ga dovesti i do Rima gdje proučava klasičnu arhitekturu i druge historijske stilove te susreće Strossmayera (između 1875-76) da bi se, njegovim i Kršnjavijevim nagovorom, uputio u Hrvatsku. Prema Roesnerovim i Schmidtovim uputama, Bollé upravlja izgradnjom katedrale u Đakovu, a zatim započinje opsežan posao gotizacije i starog i novog: crkve sv. Marka u u Zagrebu, zagrebačke katedrale, i Kaptola, kompleksa sakralne arhitekture u Mariji Bistrici, u Iloku...

Povodeći se za estetikom stilskog purizma – koja je kao svaki purizam apriorno sumnjiva – uklonio je Hermann Bollé u svojoj »restauratorskoj« praksi premnoga »svjedočanstva života i trajanja« nadomjestivši originalne elemente solidnim zanatskim pastišom.

Kada se javlja kao projektant novogradnji Hermann Bollé legitimira se kao egzemplarni eklektik koji ravnopravno participira u glavnim aspektima suvremenog vladajućeg ukusa tadašnje Evrope kojemu loosovska opozicija dođe kao dosadna uš zapletena u prebogato ruho »stilske« nakićenosti. Ekviparirati Hermana Bolléa s Adolfom Loosom ili pak s modernom francuskom, engleskom ili američkom arhitekturom oko tisućudevetstote (kada on uređuje hrvatski odio na internacionalnoj izložbi u Parizu) znači: odrediti njegovu konzervativnu poziciju veoma čvrsto unutar semperovske preživjele već estetike.

U kojima dakle sastavnicima može se ukupno Bolléovo djelovanje revalorizirati?

U svakom slučaju danas je jasno, da je Hermann Bollé za sve ono za što je bio nekad optuživan manje kriv osobno nego što se prije mislilo (pa i za rušenje Bakačeve kule, što mu je navuklo omrazu zagrebačkog građanstva); on je bio samo izvršilac univerzalnog historicističkog shvaćanja u našim prostorima (treba mu otpisati potvorbu da je uvođenjem »gotizacije« nametnuo supremaciju germanskog duha) da se jedinstvenim, makar i historijskim, stilom može da spasi poslanstvo umjetnosti koja je, pod pritiskom utilitarnih filozofija, počela da gubi svoje duhovno »središte«.

Zablude su se, na žalost, nadvile kao gusti i neprozirni oblak nad plamičcima Bolléovih originalnih doprinosa našoj kulturi, a koje sada ova izložba nastoji afirmirati.

U sjenci visokih tornjeva njegovih »gotičkih« bogomolja dogodile su se neke manje poznate, ili manje »značajne«, zamisli i realizacije koje ukazuju na njegovo razumijevanje za autohtono hrvatsko pučko graditeljstvo (neki ljetnikovci i rezidencije u provinciji), njegov smisao za urbanističku artikulaciju (Trg maršala Tita), za veličajnu gradsku vedutu (katedrala), za odnos objekta i pejzaža (arkade groblja Mirogoj). U vili Weiss (onoj nekadašnjoj) dao je i dokaza sasvim modernog koncipiranja prostora stambene kuće u nekoliko horizonata i s najneposrednijom komunikacijom s okolinom.

Koliko god je porušio, rekao bih, toliko je Hermann Bollé u hrvatskoj sredini i izgradio: osjećaj za cjelovitost arhitektonsko-urbanističkog sklopa, smisao za dobar zanat (po čemu ga je moguće uspoređivati sa suvremenim nastojanjima za obnovu umjetnog obrta Williama Morrisa), sposobnost za veličajne zahvate. Kuće je gradio tako da se u njima ne uživa samo iznutra, nego i izvana; one nisu bile mišljene samo za vlasnika nego i za prolaznika.

Bolléov eklektizam pripomogao je da se njegova osobna arhitektonska ideja prekrije beznačajnošću, ali ono što je izgradio – to se i danas vidi u nekoliko markantnih poteza: u fasadi Donjeg grada, u vertikalni katedrale i horizontalni Mirogoja. Vidi se na onoj neodređenoj granici gdje je Zagreb iz grada počeo prerastati u velegrad.

VLADIMIR MALEKOVIĆ